

De første håndværkere og handlende i Allingaabro.

Gunhild Jørgensen, Viborg.

(Fra årsskrftet 1979)

Der er i dag ikke ret mange, der husker noget fra Allingaabros første tid. Det kan derfor være berettiget at søge at klarlægge, hvem det var, der skabte den første bydel i Allingaabro ved åen og omkring Gyden, og hvem de var, som byggede videre på stationsbyen Allingaabro. Før Allingaabro var Vejlbj. Fra min "bette" tid husker jeg vor vaskekone Karen Kirstine Mortensens beretning om sin egen barndom og ungdom i Vejlbj. Mest indtryk gjorde det, når hun fortalte om sine vandringer til marked i Randers med et par pund hjemmekærnet smør. Dengang var der ingen bro over Allingaaen. Den lille pige tog træskoene af, kiltede kjolen op og vadede over åen i den årle morgen. Måske gik hun på bare fødder i grøftekanten for at spare de kostbare træsko. Når smørret var solgt på markedet, kom skillingerne i klædet, og turen gik tilbage til Vejlbj. Der på bakken ved kirken og kroen boede landmænd og håndværkere og handlende.

Lad os se på hvem og hvad de var.

Den første, der nævnes i Næringsadkomstprotokollen for Vivild-Vejlbj kommune er tømrer Hans-Severin Johansen 4. november 1822. Den næste er skrædder Jacob Mortensen 31. marts 1833. Muligvis har han været Karen Kirstines mand. Hendes søn var Jens Peter Mortensen, der var landbrugsuddannet, men senere blev direktør for udstykningskommisionen (husmandsbrug). Dennes søn Anker Mortensen, der blev min far, bogtrykker A. L. Pedersens tredje lærling, blev bogtrykker i Birkerød, men døde ung. Også i 1833 fik skrædder Søren Pedersen næringsbevilling, 1845 kom tømrer Svenning Rasmussen til, og i 1855 fik han desuden næringsbevis som glarmester. 1852 fik Rasmus Sørensen bevilling som skrædder. 16. december 1853 nævnes rokkedrejer Rasmus Rasmussen (hans far var husfæster og træskomand Rasmus Sørensen). Rokkedrejeren fik 30.10.1883 desuden næringsbrev som maler. Hans søn Søren Nikolaj Rasmussen Friberg fik sit næringsbrev som maler og senere detailhandler i Allingaabro 8. februar 1901. Samtidig flyttede hans forældre på aftægt i Allingaabro. Datteren Krista Friberg drev detailforretningen med malerverer m. videre fra 1936 og afhændede den 1.10.1968. Den ældste søn Johannes Rasmussen Friberg fik næringsbevis som mekaniker 24. marts 1923 og drev på bevillingen cykelforretning og senere også radioforretning. Sønnen Svend Friberg videreførte forretningen fra 1. juli 1964 (nu også med TV m.v.). En anden søn af Nikolaj Rasmussen Friberg, Vilhelm Friberg drev i en årrække gartnerforretning og bilhandel, ligesom han var leder af zoneredningskorpsets station i Allingaabro og brandmand. Vilhelm Friberg døde 12.1.1947. En anden datter, Karen Friberg er bogbinder i Søren Jensens bogtrykkeri. 1855 kom endnu en murer til, nemlig Peder Pedersen, der "må holde en medhjælper" og i 1857 murer Rasmus Madsen. 1856 fik forpagter S. Pedersen bevilling til høkerhandel ved Vejlbj kro.

Allingaabro første gang nævnt i 1866.

Den 9. februar 1866 fik Kjøbmand i Randers I. F. Gøtzsche næringsadkomst til at drive købmandshandel på Vejlbymark. Samme år fik en konkurrent (22.7) ligeledes Kjøbmand i Randers Jacob Stilling en lignende bevilling. Gøtzsche fik 18. marts 1867 bevilling til 1. juli samme år næringsbevis til brændevinshandel. Stillingsbevillinger udstedtes henholdsvis 20. juni og 20. september samme år. I disse bevillinger nævnes for første gang navnet Allingaabro. 6. marts 1889 optages P. C. C. Hjersing som kompagnon med Gøtzsche og får denne dato bevilling som købmand.

Carl Peder Larsen flyttede til Allingaabro 3. maj 1868 og drev tømmerhandel og købmandsforretning. Han fik 2. oktober 1889 eget næringsbrev og startede fra 1899 korn og foderstofhandel. Hans søn Peter Marius Thorvald Larsen overtog firmaet og fik næringsbrev som købmand 13. februar 1908. Hans søn Carl Larsen indtrådte som kompagnon 1943, drev virksomheden selvstændigt fra 1962. Hans søn Erik Larsen overtog firmaet 1. august 1972, og afhændede den 24. august 1978. Erik Larsen er nu forretningsfører i firmaet. Carl P. Larsen var fra 1900 til sin død i 1907 repræsentant for ejerkreditforeningen. Th. Larsen beklædte denne stilling fra 1915 til 1965, da den blev overtaget af Carl Larsen, der fortsat beklæder posten.

I 1866 var transportvejen åen.

Ad åen kom tømmer og andre varer fra Randers, mursten fra Floes Teglværk. Jeg husker endnu kanalerne, der var gravet ud fra åen. Her kunne de fladbundede pramme stages og trækkes ind, så man kunne laste af til begge sider. På hjemturen til Randers fragtede prammene korn og foder.

Endnu åbnedes der virksomheder i Vejlbymark, og det bliver nødvendigt at medtage håndværkere og handlende, der bosatte sig i Vejlbymark, idet man, så vidt jeg kan se, når bevilling blev givet til ikke tidligere bebyggede grunde, har benyttet navnet Vejlbymark af hensyn til matr. Numrene. Uhrmager Harald Ludvig Christian Høeg af Randers nedsatte sig i Vejlbymark 10. november 1870. Niels Nielsen Bush fik 16. april 1866 bevilling til detailhandel i Vejlbymark, men efter den tid er det uden al tvivl i Allingaabro bosættelsen fandt sted.

Den første fabrik.

11. maj 1871 fik Niels Nielsen af Udbyhøj (Sødring sogn) næringsbevis som farver. Han startede sin virksomhed på hjørnet af Ørstedvej og Gyden (hvor det store røde hus ligger). Virksomheden udvidedes senere med valkning (vatfremstilling), og der var rejst en stor fabriksskorsten på grunden. Niels Nielsens søn Adolph Charles Thorvald Christian Nielsen startede 19. juli 1909 blomsterfabrikation (kunstige blomster). 13. september 1872 kom den første skomager til Allingaabro. Søren Jensen Hyllested. Hans søn Jeppe Nielsen Hyllested nedsatte sig 18. maj 1909 som Høker.

Laurits Christian Louis Mølholm (4. november 1875) var stedets første slagter med detailhandel. I lære hos ham kom straks Niels Tosti-Nielsen der den 18. februar 1908 overtog virksomheden, der 31. marts 1913 overdroges til Viggo Halle. Niels Tosti-Nielsen blev da bankdirektør for den i Allingaabro oprettede afdeling af Andelsbanken. Efter denne filials nedlæggelse drev han en del år slagterforretning i Randers. 22. maj 1876 fik Søren Sørensen bevilling til Detailhandel og Brændevinshandel (på den ejendom Friberg nu har). 1875 byggede Thorier Mathias Andersen Allingaabro Hotel (han var lærersøn fra Sjælland og havde, inden han flyttede til Allingaabro været forpagter på Estruplund). Andersen fik 2. august 1876 bevilling til at drive hotellet og næringsbevis 8. august samme år.

Broen over åen.

Der var nu bygget kørebro over åen, og i 1876 åbnedes jernbanen mellem Randers og Ryomgaard. Nu kom der for alvor gang i udviklingen i det lille samfund. Andersen havde mange vanskeligheder i de første år. Borgmesteren i Randers ville ikke gå med til at flytte markedet fra den hidtidige markedsplads ved Kroen i Vejlbj. Tre gange var Andersen i audiens hos borgmesteren, men fik hver gang den besked, at hestene ville blive kørt over af togene. Det lykkedes – antageligt i 1894, (da kroholderen i Vejlbj deponerede sin bevilling) at få markedet flyttet til Allingaabro. Hotellet blev for mere end 100 år siden indrettet så godt, at hovedbygningen praktisk talt er uændret. Th. Andersens tre sønner forblev i Allingaabro: Søren Andersen, der fik bevilling som smed 11/4. 1902, blev gift med sadelmager Kvists adoptivdatter Ester. Mathias Andersen (hvis kone Marie i mange år drev gartnerforretning) og Lauritz Andersen.

16. august 1899 fik Thomas Jensen bevilling til at drive gæstgiveri og krohold, 7/3 1906 Steffen Peter Kjær (kgl. Bevilling 30/11. 1905) og 1. juni 1909 Christian Jensen, der sammen med sin dygtige kone, Mine drev hotellet frem til en fin standart. 10. maj 1879 åbnede Christian Martinus Blunkeberg detailhandel, 19. maj fik Anton Peder Buch næringsbrev som farver. 31. december 1880 fik Anton Nielsen næringsbevilling til den smedie han havde drevet siden november 1878 i Gyden. 19/9 1903 fik han yderligere næringsbrev som maskinfabrikant. Virksomheden blev 1921 overtaget af sønnen Peter Bay Nielsen, som de sidste år drev den i samarbejde med sin søn Anton Bay Nielsen. Der er ikke mere selvstændig virksomhed i bygningerne.

Eliot Spentrup drev fra 1. april 1871 til 1889 detailforretning, flyttede da til Vivild og i 1898 til Mørke.

Bagere i flere generationer.

Den 16. maj 1883 fik bagermester Samuel Lauritz Prahls sin bevilling. S. L. Prahls kom til at betyde meget for Allingåbro, han var aktiv på mange områder. Han var virksom – også i bageriet i en meget høj alder. Sønnen Holger Andreas Samuel Jacob Prahls fik sin bevilling 29. oktober 1917, udvidedes med konditorbevilling 1926, da den nuværende bygning blev opført. 1959 overtog hans søn Axel Prahls virksomheden. Hans datter Ulla er uddannet som baker og konditor og arbejder i firmaet. Murer Søren Rasmussen 16. juni 1883, sadelmager Rasmus Larsen 29. oktober samme år (Vejlby).

Skomager Niels Anton Lundbys næringsbrev er udstedt 29. oktober 1883. Han boede i et lille hus på Ørstedvej og havde en miniaturebutik hvor han udstillede håndsytet fodtøj. Lundbys kone havde inden ægteskabet to sønner Jens Peter og Sofus Farsøth. Et legat fra J. P. Farsøth er en del af grundlaget for det nuværende plejehjem i Allingåbro, og en gade er opkaldt efter ham.

Jens Andersen Svane Kvist fik næringsbrev som sadelmager 1883. Han oparbejdede en god virksomhed, var en af de første, der drog til markeder i omegnen for at sælge sine berømte seletøj og piske. Skomager Jens Ludvig Pedersen var kun i Allingåbro fra 30. oktober 1883 til 7/10 1891. Samme dato blev givet næringsbevis til tømrer Jens Jensen og Peder Winther Ankerstjerne fik adkomst til at drive bødkervirksomhed. 9. november snedker Jørgen Jørgensen.

Detaillist Rasmus Jensen der kom fra Vivild 31. december 1885 var træskomand, senere sognefoged. Han bosatte sig på hjørnet Ørstedvej-Gyden overfor farver Nielsens ejendom. Hans kone drev modeforretning, men jeg kan ikke se, at hun har fået bevilling. Sønnen Robert Jensen fik bevilling 28. april 1922 og drev en tid isenkramforretning i Allingåbro. Senere overtog han sognefoged embedet.

Skrædder Jens Christensen fik næringsbrev 22. november 1886. 11. april 1889 slog Franz Carl Hasse sig ned som høker. Han blev senere rejsebud. Hasses datter Agnes blev gift med Laurits Christian Nielsen, der fik næringsbrev som blikkenslager 14. november 1925. Efter faderens død 1941 videreførte sønnen Carl Nielsen blikkenslagervirksomheden til sin død 1965. Hele perioden boede familien i det hus Hasse byggede på hjørnegrunden i Gyden.

1889 udskildtes købmandsforretningen fra Carl Larsens forretning, og bevilling til detailhandel og brændevinshandel blev givet til Mogens Sørensen Vestergaard, der drev den til Søren Martin Mohr overtog den 13. februar 1908 (samtidig med, at hans svoger Th. Larsen overtog tømmergården). 30. juli 1910 Laurs Sørensen Fynboe bevilling og drev købmandshandelen til sin død 1969, da sønnen Elias Fynboe overtog den. Den er 1978 afhændet.

I 1889 kom detaillist Peter Blichfeldt og blikkenslager Jens Peter Sørensen til byen.

Sådan gik det i 90erne.

Instrumentmager Christen Christian Møller flyttede til 2. september 1890. Urmager Møller var også en periode lotterikollektør. Efter hans død overtog hans søn Kristian Møller ved næringsbrev af 23. februar 1918 (ur- og instrumentmager) virksomheden og fik desuden 14. august samme år næringsbrev som guldsmed.

Kristian Møller døde 1920 af tyfus, og derefter drev broderen Olaugo Møller forretningen (næringsadkomst er ikke udstedt). Hans kone Madssigne startede gartnerforretning (forsattes senere af Marie Andersen). Foruden to nævnte sønner var også sønnen Georg urmager, medens sønnerne William og Peder begge var skræddere. Datteren Anna blev gift med konditor og hotelejer C. D. Clausen, Esbjerg, datteren Gudrun med stationsforstander V. G. Foged og datteren Karen med Victor Burchardt Marcussen, der den 5. februar 1918 fik næringsbrev som detailhandler. Forretningen fortsættes af deres datter Ruth og hendes mand William Theil.

Skrædder Andreas Christensen åbnede 31. marts 1891 sit skrædderværksted på Ørstedvej, flyttede 1916, da bankbygningen blev opført ind i dennes kælder. Han var portner og hans kone gjorde rent i banken. Skrædder Christensen var en lille værkbruden mand. 16. april samme år fik bødker Søren Martin Pedersen næringsbrev som bødker. Han drev virksomheden til sønnen Martin Klinge Pedersen overtog den i 1942.

Fra 1891 til 1896 var endnu en skrædder i byen, nemlig Martin Theodor Møbbe. Detailhandler Jens Stilling og Andreas Melanchton Andersen (firmaet Stilling og Andersen – Andersen på det tidspunkt optaget som kompagnon) fik 1891 bevillinger og næringsadkomst til detailhandel og brændevinshandel. Bevillingen er i 1895 overflyttet til Pindstrup. 23. juli 1892 fik Allingaabro en skomager mere – Salomon Pedersen, som havde sit værksted og senere skotøjsbutik på hovedgaden (hvor nu vejen går ned til Plejehjemmet). 19. august samme år fik byen sin første mekaniker Jens Marinus Marcussen. 1909 ændredes til detailhandel (antagelig cykler).

Hans Pedersen fik 27. juni 1893 adkomst til at drive garveri (efter oplysninger fra familien begyndte han virksomheden 1. april samme år). Fra 1904 udvidedes forretningen med hudehandel, og 1907 fik Hans Pedersen depot for Ceres øl. 1912 begyndte handelen med æg. Sønnen Hans Aage Thordrup kom i 1938 i kompagni med sin far, og efter dennes død i 1950 overtog H. Aa. Thordrup virksomheden som eneejer.

Skrædder Jørgen Peter Rasmussen fik næringsbrev 23. december 1893 og fik 1899 næringsbrev på detailhandel i H. t. kgl. Bevilling 29/12. I. P. Rasmussen drev manufakturhandel og skrædderi i ejendommen, hvor nu Theil's herreekviperingsforretning har til huse. 1927 flyttede Rasmussen fra byen og drev derefter ejendomshandel.

1895 fik Hans Frederik Rudolf Piil næringsadkomst til at drive detailhandel og brændevinshandel. Han døde 23/8. 1904. Samme dato 26. oktober 1895 fik murer Jens Johan Jensen sit erhvervsbrev. 27. april 1896 begyndte Anders Christian Nielsen detailhandel, og 3. september Christen Andersen snedkeri. 21. marts 1898 Bolt Jørgensen detailhandel.

Den sidste før århundredskiftet.

20. april 1899 fik smed Rasmus Peter Olsen sit næringsbrev, der 1905 blev udvidet til fabrikant. R. P. Olsen drev sin virksomhed op til et ret stort format. I en årrække fremstillede han vindmøller til landbrugsejendomme, så disse havde eget elektricitetsværk. Under første verdenskrig havde han en stor produktion af tørreværker, men efter krigens afslutning gik denne fabrikation i stå. 1925 overtog sønnen Ole K. Olsen virksomheden, drev den efter en længere sygdomsperiode sammen med sønnen Gustav Olsen. 1961 overtog den nuværende ejer Lau Jørgensen fabrikken.

Så mange håndværkere og handlende nedsatte sig i Allingaabro inden år 1900. Om mange ved jeg kun deres navne, som jeg nu har læst mig til. Andre mindes jeg mere eller mindre tydeligt. Om hver enkelt er der kun skrevet lidt. Måske er der fejl, fordi jeg har tydet "skriften" dårligt. Jeg håber alligevel, at jeg med dette har bidraget til bedre viden om min fødeby Allingaabro.

Gunhild Jørgensen.